

Pri la uzo de netradiciaj skribsistemoj por la asiria lingvo en Rusio

Ivan Sarkisov

The article describes attempts to use untraditional (Cyrillic, Latin, Armenian and Georgian) alphabets for the Assyrian language in Russia. The traditional and official Syriac script is nearly out of practical use among Russian Assyrians and Assyrians of post-Soviet countries had to find easier way of writing in their national language than using the traditional script. In 1920-1930 the Soviet government introduced one Cyrillic and two Latin writing systems for the Assyrian language. In contrast with the traditional Syriac script, linguists who prepared them oriented the respective writing systems to the phonetics of the language—especially in the case of the second one based on Latin. Nowadays, Cyrillic script is used by the speakers only sporadically. Moreover, a few use the Armenian and Georgian scripts for the Assyrian language. However, all Assyrians of Russia (including the people who were born in Armenia or Georgia) use nowadays the standard Russian Cyrillic script only.

Keywords: Assyrian language, Neo-Aramaic languages, alphabet, script, Assyrians of Russia

1. Enkonduko

Tiu ĉi artikolo pritraktas la diversajn provojn adopti por la asiria lingvo en Rusio skribsistemojn, kiuj ne enestas ĝian tradicion: plejparte la latinan kaj la cirilan kaj ankaŭ la armenan kaj la kartvelan.

Historie, ekde la postkristianiĝa periodo ĝis la 20-a jarcento, ĉiuj etnaj grupoj de asirianoj (parolantoj de diversaj arameaj lingvoj, konfesantaj kristanismon) uzis por siaj multnombraj idiomoj ĝian originan skribsistemon, nome la sirian (Murre van den Berg 1999: 87), kiu restas oficiala. Ĝi venas de la klasika siria, morta lingvo de la literaturo kaj kulturo, dum parole ili uzas diversajn novarameajn dialektojn. Ĝi sole estas kutime menciata kiel la skribsistemo de la siria lingvo en diversaj popularaj informresursoj kaj estas uzata en la vortaroj kaj lernolibroj.

Komence la skriba lingvo de sirianoj estis nur la klasika siria kaj la novarameaj idiomoj restis neskribitaj. Ekde la 16-a jarcento kelkaj novarameaj idiomoj ankaŭ komencis uzi la sirian skribon (Gavrilova 2011: 6) kaj ĝis la 19-a jarcento ili estis aplikataj skribe flanke al la klasika siria. Legoscio ne disvastiĝis multe en la siria socio. Plejparte legopovaj homoj estis pastroj, kaj estis malgranda grupo de kleruloj. Dume, la kamparanoj kutime ne regis la skribon (Murre van den Berg 1999: 87). En la 19-a

jarcento protestantaj misiistoj el Usono kaj Eŭropo multe penis por disvastigi edukadon kaj legoscion inter sirianoj, kaj por tiun celon atingi ili komencis uzi unu el la diversaj novarameaj dialektoj, t.e. la kristanan urmian por la literaturo (Murre van den Berg 1999) kaj tiel ili transkribi la dialektojn per la latina skribo (Lyavdansky 2009: 671). Rezulte, ekde tiam, la libra idiomio, bazita sur la kristana urmia (kiu ofte estas nomata la novsiria aŭ simple “la asiria”), iom post iom okupis la lokon de la klasika siria kaj fariĝis la ĉefa literatura lingvo de asirianoj (Khan 2016: 8). Sed, kvankam la misiistoj konsideris la ideon krei Latinan alfabeton por la novarameaj idiomoj, tiu lingvo ankaŭ uzis la sirian skribsistemon. Tio validas por asirianoj en ĉiu ajn lando, inkluzive de Rusio (tiulate, vidu ekzemple la uzon de la siria skribsistemo en la siriaj kolofonoj kaj manuskriptoj; Teule, Kessel kaj Sado 2012).

En la cara Rusia Imperio la asiria diasporo aperis en la unua duono de 19-a jarcento rezulte de migracioj, kaŭzita de Rusa-persaj militoj (Lyozov 2009: 422). Komence, tio okazis en la teritorio de la nuntempa Armenio, kaj poste ĝi disvastiĝis krome en aliaj regionoj de Suda Kaŭkazio kaj eĉ en propra Rusio. Plejparte ili estis parolantoj de la kristana urmia dialekto. Post la genocido de sirianoj en Otomana Imperio (1915) ili formigris al Rusio. Multe da tiamaj sirianoj parolis diversajn novarameajn idiomojn (Lyavdansky 2009: 664). Rezulte de tiuj procezoj dum la momento de la Rusa Oktobra Revolucio kaj fondado de Soveta Unio la lando kalkulis relative multnombrian sirian diasporon.

La historio de sovetaj asirianoj estis dramoplena. Komence, en tria kaj kvara jardekoj de la 20-a jarcento la registaro penis subteni sirianojn kaj ilian kulturan disvolviĝon. Tiutempe aperis kelkaj siriaj gazetoj kaj sirilingvaj verkistoj. Krome, kiel parto de la lingvopolitiko latinigi la skribmanierojn de diversaj sovetuniaj popoloj, oni imponis por la siria lingvo novajn alfabetojn – dekomence bazitaj sur la cirila kaj poste sur la Latina. Tiuj alfabetoj, ĉefe la latina, uziĝis paralele al la tradicia siria skribsistemo. Post komenco de subpremoj fare de la Sovetunia registaro, la siria intelektularo, samkiel alipopola intelektularo, per persekutado estis preskaŭ entute likvidita. La kultura vivo de la sovetia siria diasporo tute finiĝis kaj la uzo de la nova alfabeto abrupte ĉesis. Ankaŭ multe da simplaj sirianoj estis subpremitaj kaj perforte translokigitaj en Siberion, ĉar ili estis deklaritaj “nelojaluloj” pro la fakto, ke ili posedis duoblan civitanecan, pli precize la sovetan kaj iran. La rezulto de tiuj dramoplenaj eventoj estis ne nur granda nombro de viktimoj, sed ankaŭ grandaj kulturaj perdoj: multe da sirianoj (ĉefe la generacio kiu naskiĝis en la siberia ekzilo) perdis sian nacian lingvon, anstataŭigita per la rusa. Krome, ekde la mezo de 20-a jarcento la sovetunia asiria diasporo ne plu havis je dispono pastrojn kaj maleblis ajna kontakto kun diasporoj en aliaj landoj, kie la kulturo konserviĝis pli bone. Konsiderante, ke eĉ antaŭ la subpremoj legoscio ĝenerale ne disvastiĝis inter sirianoj krom pastroj kaj areto de intelektulo, post tiaj tragikaj eventoj la scipovo de la siria skribo en la sovetia siria diasporo preskaŭ tute malaperis. Tial, la novarameaj idiomoj en Sovetio uziĝis nur kiel neskrititaj, t.e. parolataj lingvoj.

Post la soveta periodo la situacio ŝanĝiĝis. Kiam kontaktoj kun asirianoj en aliaj landoj estis restarigitaj, renoviĝis eklezia vivo kaj aperis (inkluzive de la lernejon en la vilaĝo Urmija) neformalaj lernejoj por lerni literaturon kaj do la skribmanieron. Tamen la efikon je socilingvistika nivelo ne estis tiel granda. Fakte, la novaremeaj idiomoj en Rusio estas en danĝero kaj preskaŭ neniu el la asirianoj de la lando ne scipovas la sirian skribon. Samtempe, ŝajnas, ke emerĝiĝis novaj necesoj kaj oportunoj uzi la lingvon skriboforme, almenaŭ laŭ la kamplabora observoj kaj la elparolaj datumoj el atestantoj. Do, oni uzas, krom la soveta latina alfabeto, aliajn skribsistemojn por la siria kiuj ne apartenas al la siria tradicio. Ili estas: ĉefe la cirila, sed ankaŭ la armena kaj la kartvela. Tiu ĉi fenomeno estas sufiĉe interesa: unue, kiel spontana kreado de la skribsistemo desube, fare de la popolo kaj ne desupre, per konkretaj proponoj fare de kulturaj agantoj aŭ sciencistoj; due, ĉar ĝi estas notinda indico, ke la socilingvistika situacio inter russirianoj favoras la uzon de netradiciaj skribsistemoj kiel multe pli facilan kaj oportunan ol uzi la tradician, pro historiaj kaj kulturaj faktoroj.

En tiu ĉi artikolo oni ofertas panoramon de la nuntempa sciaro pri la uzo de tiuj netradiciaj skribsistemoj por la siria, surbazaj kaj de latina kaj de la cirila alfabeto.

2. Sovetaj cirila kaj latina alfabetoj

Kreado de la novaj alfabetoj por la asiria lingvo en la Soveta Unio en 1920-1930aj jaroj estis parto de la granda projekto alfabetigi ĉiujn popolojn tra la lando. Dum tiu ĉi projekto la lingvoj, kiuj antaŭe estis neskribitaj (ekzemple, la ĉukĉa aŭ la vepsa) ricevis siajn alfabetojn kaj jam estantaj (ekzemple, la karela aŭ la osetina) alfabetoj estis reformitaj aŭ anstataŭigitaj per la novaj. La tendenco estis latinigi (komence) aŭ ciriligi (poste) necirilajn skribsistemojn: rezulte de tiu ĉi reformoj, ĉiuj lingvoj de la Soveta Unio, kiuj antaŭ la Rusa Revolucio uzis la araban (ekzemple, la uzbeka, la tatara aŭ la azerbajĝana) kaj la mongolan (la burata kaj la kalmika) alfabetoj, komencis uzi la cirilajn aŭ la latinajn literojn kaj en la tria-kvara jardekoj de la jarcento preskaŭ ĉiuj lingvoj de la lando, eĉ tiuj, kiuj antaŭe havis la cirilan alfabeton, ricevis la latinan (Alpatov 2015: 11-12, Daudov kaj Mamiŝeva 2011). En tiu ĉi situacio kreado de la nova asiria alfabeto ankaŭ okazis.

La procezo de ĝia kreado komenciĝis en 1927. Tiam, en Moskvo, la unua, kreiĝis cirila alfabeto. Ĝia unua eldono estis malgranda broŝuro, prezentanta la literojn de tiu alfabeto kaj kelkajn tekstojn. Tiu grafiko ne estis vaste uzata kaj nur kvar libroj estis eldonitaj per ĝi (Lyavdansky venonta: 2-3).

Baldaŭ la asiria transiris al la latina grafiko. Unu el iniciatintoj estis S.I. Pirajev, asiria verkisto, kultura kaj socia aktivisto kaj ĉefo de la organizo de la sovetaj asirianoj “Ĥajadta” (Gavrilova kaj Lyavdansky 2014: 188). La latina asiria alfabeto aperis en la 1930, kiam komenciĝis eldono de asiria gazeto *Koxvə d Mədinxə* “Stelo de la Oriento.” kaj en 1931 en Tbilisi estis eldonita la unua libro per tiu

alfabeto (Lyavdansky venonta: 2). Sed en 1933 tiu skribsistemo ankaŭ estis reformita. Novaj reguloj estis inventitaj denove en Moskvo per la fama rusa lingvisto N.V. Juŝmanov kune kun la asiria filologiisto kaj poligloto S.V. Osipov (Lyavdansky venonta: 2). N.V. Juŝmanov (1896-1946) estis elstara rusa semidisto, unu el pioniro de la rusa arabistiko kaj la unua rusa esploristo de la amĥara kaj la ĥaŭsa lingvoj. Krome, li estis aktivisto por la internacia lingvo. Li lernis Esperanton kiam li aĝis 14, sed rapide transiris al Ido kaj multe laboris por plibonigi, popularigi kaj disvastigi ĝin kaj la ideon de tutmonda lingvo, publikiginte pli ol 207 laborojn en Ido kaj poste en Interlingua (Duliĉenko 2015, 120-122). Koncerne S.V. Osipovon, li ankaŭ estis notinda intelektulo kaj poligloto: li studis en la filologia fakultato de la Sanktpeterburga Universitato kaj lernis filosofion en Lepsiko kaj pli-malpli bone parolis, krom la asirian, 8 lingvojn (Sado 2021: 174-175; Pennacchietti kaj Tosco 1991).

Ĉiuj tri sovetaj asiriaj alfabetoj (la cirila de 1927a jaro, la unua latina de 1930a kaj la dua latina de 1933a) povas esti viditaj en la Tabelo 1.

1929-1931 Moskvo	1930-1931 Tbilisi	1931-1938 Moskvo, Tbilisi
Аа	Аа	Аа
Әә	Аа	Әә
Бб	Вв	Вв
Чч	Сс	Сс
Дждж	Çç	Çç
Дд	Dd	Dd
Ее	Ee	Ee
Фф		Ff
Гг	Gg	Gg
	ğ	(h, x)
Нн	Hh	Hh
Ии	Ii	Ii
Јј	Jj	Jj
Qq	Qq	Kk
Ll	Ll	Ll
Нн	Nn	Nn
Оо	Oo	Oo
Пп	Pp	Pp
Кк	Kk	Qq
Рр	Rr	Rr
Сс	Ss	Ss
Шш	Şş	Şş
Тт	Ṭṭ / Tt	Tt
Ṭṭ	Tt	Ṭṭ
Уу	Uu	Uu
Вв	Vv	Vv
Хх	Xx	Xx
Зз	Zz	Zz
Жж	Zz	Zz

Tabelo 1. Sovetaj cirila kaj latinaj alfabetoj por la asiria lingvo (laŭ Lyavdansky venonta, 2)

El tiu ĉi tabelo ni povas vidi, ke en la cirila asiria alfabeto estis pruntitaj kvin latinaj leteroj: <h, j, l, q> kaj <t>. En la kazo de <h, q> kaj <t> la kaŭzo de la pruntado, evidente, estis tio, ke la sonoj de la asiria

lingvo, reprezentitaj per tiuj literoj, ne ekzistas en la rusa: <h> reprezentas [h] t.e. la senvoĉa glotala frikativo. En la rusa ekzistas nur senvoĉa velara frikativo [x], reprezentata en la cirila skribo per la litero <x>, kiu havis la saman sonon en la nova asiria alfabeto, t.e. <q> por [k^h], t.e. la aspiracia senvoĉa velara plozivo. Krome, la litero <t> reprezentas [t^h], t.e. la aspiracia senvoĉa alveolara plozivo; bonvolu noti, ke la rusa ne havas aspiracion kaj tiu ĉi suplementa trajto ne estas reprezentata en la originala cirila skribo. Pri la literoj <j> kaj <l> oni povas hipotezi, ke ili estis pruntitaj el la latina skribo anstatŭ uzi la cirilajn literojn <й> kaj <л> pro tio, ke, kvankam la rusa havas tiujn fonemojn, ilia prononco en tiu lingvo ne estas tro malsamaj disde la asiria: la asiria [j] sonas pli malmole ol la rusa, dum [l] sonas pli mole, kiel la rusa [l']. Eble, la decido uzi la latinajn literojn por tiuj sonoj estis motivita pro la deziro montri, ke en la asiria prononco ili ne estas identaj al la rusaj.

En la kazo de la latinaj alfabetoj oni povas vidi, unue, la influo de la azerbajĝana latina skribo (la unua skribo sur la latina bazo en la Soveta Unio (Daudov kaj Mamiŝeva 2011: 8), kiu, siavice, baziĝas sur la turka: el tiuj sistemoj la literoj <ç> [tʃ] kaj <ş> [ʃ] estis pruntitaj. La kontrasto inter la neaspiraciaj kaj la aspiraciaj konsonantoj estis reprezentataj per literoj <k> kaj <q> por la senvoĉaj velaraj plozivoj [k] kaj [k^h] kaj per <t> kaj t kun suplementa subsigno <ṭ> en la unua versio kaj <ṭ> en la dua por la senvoĉaj alveolaraj plozivoj [t] kaj [t^h].

Tre gravas la fakto, ke en la cirila kaj la unua latina alfabetoj por reprezenti la 'neŭtralajn,' neaspiraciajn plozivojn estis uzataj 'neŭtralaj' literoj (κ kaj m en la cirila kaj k kaj t en la latina), kutimaj en tiu rolo en preskaŭ ĉiuj aliaj cirilaj kaj latinaj skribsistemoj; krome, la aspiraciaj konsonantoj reprezentiĝas per pli rara litero q kaj tute novaj por ĉi tiu skribo literoj (por tiuj pruntitaj el la cirila alfabeto kaj por tiuj inventitaj el la latina). Sed en la dua latina alfabeto la principo estas inversa: la aspiraciaj sonoj [k^h] kaj [t^h] estas reprezentataj per la kutimaj literoj <k> kaj <t> (kiujn en la plejparto de la lingvoj reprezentas la neaspiraciaj [k] kaj [t]), dum la neaspiraciaj reprezentiĝas per <q> kaj inventita <ṭ>. La kaŭzo, evidente, malantaŭ la elekto de la literoj en la cirila kaj la unua latina alfabetoj estis motivita per la fonetiko; male, en la dua latina skribsistemo—per la siria skribo kaj per la historio de la lingvo: komence, la novarameaj lingvoj, kiel ĉiuj semitaj, havis kontraston inter la kutimaj kaj emfazaj plozivoj, sed poste, en kelkaj dialektoj, inkluzive de la kristana urmija kaj bazita sur ĝi la literatura idiomato, la kutimaj senvoĉaj alveolara kaj velara plozivoj transformiĝis al la aspiraciaj, dum la emfazaj transformiĝis al la kutimaj (Khan 2013: 115-116). Rezulte, nuntempaj aspiraciaj konsonantoj historie estas kutimaj (neaspiraciaj) senvoĉaj plozivoj kaj nuntempaj kutimaj neaspiraciaj iĝis emfazaj. Konsiderite tiun fakton dum la proceso krei la alfabeto, montriĝas, ke ĝi realiĝis per bonaj sciantoj pri semidistiko, kia ja estis Juŝmanov.

Alia tre grava fakto estas tio, ke sovetaj asiriaj alfabetoj, malkiel la siria, reprezentas la nuntempan, sed ne historian fonetikon (pridiskutitan antaŭe supre; apartaĵo de indiko de la neaspiraciaj kaj aspiraciaj plozivoj en la dua latina alfabeto ne ŝajnas historia nur en la konteksto de aliaj latinaj alfabetoj, sed ne en la konteksto de la asiria lingvo memstare). La historia kontrasto inter emfaza kaj neemfaza senvoĉaj alveolaraj frikativoj ([s] kaj [s̺]), kiuj jam estas perditaj en la lingvo (malgraŭ ĝi konserviĝas en suprasegmenta nivelo; Khan 2016: 50), sed reprezentataj en la siria skribo, ne aperas en la novaj alfabetoj. Samtempe, en ili, ankaŭ malsame al la siria skribo, ekzistas literoj por indiki la sonojn [ʒ], [tʃ] kaj [dʒ], kiuj aperis en novarameaj lingvoj kiel alofonoj de [k] kaj [g].

Alia grava fakto estas, ke en la dua latina alfabeto reprezentigis la sinharmonismo: kontrasto inter la vokaloj ([a~ä] kaj [i~i]), kaŭzita per la kontrasto inter historiaj emfazaj kaj neemfazaj konsonantoj. En la siria skribo tiu kontraŭpozicio de la vokaloj ankaŭ ne estas esprimata direkte kaj necesas esti divenita laŭ la konsonanta (emfaza aŭ neemfaza) konteksto. La nova alfabeto, en kiu la fonemo [a] estis indikita per la litero <a> kaj [i] per <i>, ankaŭ havis kaj la literon <ə> grafeme per [ä] kaj <ɐ> grafeme per [i]. La litero <ə> estis pruntita el la azerbajĝana latina alfabeto, kie ĝi signifas la saman sonon (tio denove montras, ke la asiria alfabeto estis kreata sub la azerbajĝana influo) kaj <ɐ> estas pruntita el la rusa, kie ĝi signifas palataligon de la antaŭa konsonanto, kaj tio ŝajnas stranga neatendita elekto.

Fine, la latinaj asiriaj alfabetoj uzis kvar rarajn literojn: <ĝ>, <ĉ>, <ĵ>, kaj <z>. La litero <ĉ> similas al la rumana litero ț, reprezentanta la sonon [ts̺], sed ne estas tute identa. En postsoveta tempo tiu litero eniris la gagaŭzan latinan alfabeton. La litero <ĝ> ankaŭ ekzistas en la malta <ĉ>, en la berbera latina skribo, kaj <z> aperis kiel sendependa litero en kelkaj sovetaj projekto de latinigo.

Ĝis la 1938a jaro estis eldonitaj 193 libroj en la latina asiria alfabeto. Tiu estis tradukoj de rusaj klasikaĵoj (Puŝkin, Lermontov, Tolstoj, Ĉeĥov, Gorkij), sovetaj kantoj, porinstrua literaturo (pri la asiria lingvo kaj pri diversaj sciencoj), propoganda (inkluzive de la ateisma) literaturo, asiria folkloro kaj originalaj fikcio kaj poezio de asiriaj verkistoj, ekzemple, D. Petrosov, D. Iljan, P. Baquzov, T. Odu, G. Khoshabajev. Ankaŭ en 1928-1938 en Tblisi estis eldonata asiria gazeto, el kiu proksimume kvarono de la eldonaĵoj post jaro 1930 estis en la latina alfabeto, kaj ĉio alia en la siria (Lyavdansky venonta, 3).

Uzo de tiu alfabeto ĉesis post la komenco de la subpremoj kaj neniam plu uziĝis poste.

3. Nuntempa uzo de la cirila skribsistemo

Post la oficiala ĉeso uzi la soveta latinan alfabeton, la asiria lingvo en Rusio ne havas aliajn alfabetojn krom la sirian. Sed reale la plejparto de la popolo ne scipovas legi kaj skribi per ĝi kaj tiuj malmultnombraj, kiuj scipovas, ne uzas ĝin praktike.

Dum nia sociallingvistika esploro (pli detale en Sarkisov 2022) ni intervjuis 95 asirianojn kaj asirie-parolantajn armeanojn en la vilaĝo Urmia Krasnodara regiono de Rusio, kiu estas la sola setlejo en la lando, kie la asirianoj estas la plej parto de la loĝantaro. Ellernado de la asiria kiel la dua lingvo estas malpopulara, sed kelkaj homoj de aliaj nacioj, plejparte armeanoj, kiuj edziĝas kun asirianoj, iam lernas ĝin. Neniu el la intervjuitoj respondis, ke ili legas ian literaturon en la asiria aŭ skribas per la siria alfabeto por komuniki kun iu ajn. Sed, samtempe, minimume 35 el ili asertis, ke iam ili skribas per la cirilaj literoj. Nur unu deklaris, ke li skribas per ambaŭ la cirilaj kaj la armenaj literoj, kaj alia homo deklaris, ke li skribas per la cirilaj kun suplemento de la armenaj. Tio estas klara signo de la fakto, ke la siria skribo praskaŭ tute ne estas uzata fare de la asirianoj de Rusio, male la cirila estas sufiĉe populara inter ili. Estas interese, ke el tiuj 35 parolantoj de la asiria 7 naskiĝis en Armenio kaj 5 en Kartvelio, sed nur unu diris, ke li uzas la armenan alfabeton por skribi en la asiria, kaj neniu diris, ke li uzas la kartvelan skribon. Tio signifas, ke la cirila alfabeto estas pli komforta por ili kaj preferinda por ĉiuj postsovetaj asirianoj. Tio konformiĝas al la fakto, ke multe da asirianoj en nuntempa Kartvelio uzas kiel sian duan aŭ eĉ unuan lingvon ne la kartvelan—kiun iuj el ili eĉ ne parolas bone—sed la rusan (Sarkisov 2018: 87). Evidente, la rusa, kiel lingvafrankao en la tuta soveta kaj postsoveta teritorio havas por la asirianoj pli grandan rolon ol naciaj lingvoj de la republikoj.

Ni povis trovi kelkajn ekzemplojn de printa uzo de la cirila skribo por la asiria lingvo. Unu el ili estas kompilaĵo de poemoj de la poeto Boris Ĥinojev, titoligita en la rusa *Esĉo pridjot vremja* “Iam ankoraŭ la tempo alvenos.” Ĝi estis eldonita en 2011. La libro enhavas 191 paĝoj kaj enhavas malgrandajn poemojn en la asiria, skribitajn ekde 1980 kaj 2007 jaroj.

Alia ekzemplo de uzo de la cirila skribo por publiki la asirian literaturon estas la retejo *assyrianlyrics.forum*. Ĝi entenas tekstojn de asiriaj kantoj, kiuj ankaŭ estas skribitaj per la cirila.

Krom tio, Rusiaj asirianoj aktive uzas la cirilan alfabeton por skribi literojn kaj tujmesaĝeti en interkona retejo. Ekzemple, unu el niaj informantoj rakontis, ke li skribis literon per la cirila alfabeto al siaj gepatroj el la armeo kaj kopiis ĝin laŭmemore. Ankaŭ ni vidis kelkajn asiriajn tujmesaĝetojn en la cirila skribo.

Pro la fakto, ke la cirila alfabeto uziĝas por la asiria lingvo spontanee kaj ne estis kreita “desupre.” kiel okazis en la kazo la sovetaj novaj alfabetoj, ĝi ne havas unuecan normon. En la libro de Boris Ĥinoev uziĝas nur la literoj de la rusa alfabeto sen iuj aliaj signoj. En tekstoj el la retejo *assyrianlyrics.forum* kaj iuj tujmesaĝetoj estas ankoraŭ uzata la latina litero <h> por la senvoĉa glotala frikativo. Tiu signifas, ke en la varianto de Ĥinoev (malkiel en la *assyrianlyrics.forum*) du fonemoj—la senvoĉa velara frikativo kaj la senvoĉa glotala frikativo—ne diferencigis kaj do en ambaŭaj sistemoj ne aperas diferenco inter la historiaj emfazaj kaj neemfazaj plozivoj. Krome, en la libro de Ĥinoev uzaĝas la litero <u>. En la rusa

alfabeto ĝi indikas la senvoĉan alveol-palatan frikativon, ekzistantan en tiu ĉi lingvo kiel sendependan fonemon, sed en la asiria tiu ĉi sono povas aperi nur kiel alofono de [ʃ].

Eĉ la ortografio tra la libro de Ĥinoev variigatas: en kelkaj vortoj la sono [i] kaj ĝia alofono, aperinta pro la sinharmonismo, [i] estas reprezentitaj per la literoj <u> kaj <u>, sed en la aliaj tute ne aperas skribe. Laŭokaze aperas uzo de <u>, kaj krome aperas neantaŭvideble mankoj de literoj: ekzemple, en unu frazo povas aperi vorto kun <u> kaj samloke vorto, en kiu la sono ne estas reprezentita entute. Plue, tiaj vortoj povas konektiĝi per la rimo. Ekzemple, en unu strofo aperas la rimo inter la vortoj <пила> [piʃla] ‘ŝi restis’ kaj <хышла> [xiʃla] ‘ŝi venis’ aŭ <пмлух> [ptilux] ‘vi turniĝis’ kaj <дрилух> [drilux] ‘vi ĵetis.’ Ankaŭ iam aperas vortoj, konsistantaj nur de konsonantaj literoj: ekzemple, <двкл> [dvikli] ‘li algluiĝis’ kaj <пккл> [prikli] ‘li finis.’

Ĉiosume tiuj faktoj montras, ke, unue, unueca asiria cirila alfabeto ne ekzistas kaj konsekvence normo de skribaĵo variigatas (eĉ en tekstoj de ununura aŭtoro) kaj, due, ke ĉiuj variantoj de la alfabeto ne reprezentas sufiĉe la fonetikon de la lingvo kaj orientiĝas pli al la rusa skribo, ol al la apartaĵoj de la asiria idiomo. Tio ne estas stranga, ĉar, kiel ni jam diris, tiu ĉi alfabeto estis kreita aŭ, pli ĝuste, ĉiufoje estas denove kreata per homoj sen lingvistika scio. Tamen, tia granda influo de la rusa skribsistemo, en la ekzistado de literoj, reprezento de la sonoj, kiuj ne estas fonemoj de la asiriam sed ja estas de la rusa, evidente montriĝas ne nur per la uzo de la rusa cirila alfabeto, sed ankaŭ per la fakto, ke la rusa lingvo havas por la Rusiaj asirianoj grandegan rolon, jam eĉ pli grandan, ol ilia nacia idiomo.

Sinteza komparo de ĉiuj priskribitaj alfabetoj, t.e. la soveta cirila, du sovetaj latinaj kaj la nuntempa cirila, konforme kun la sonoj, laŭ la reprezento per la grafemoj de la Internacia Fonetika Alfabeto (IPA), estas reprezentita en la Tabelo 2.

IPA	1929-1931 Moskvo	1930-1931 Tbilisi	1931-1938 Moskvo, Tbilisi	Nuntempa neoficiala cirila alfabeto
a	Аа	Аа	Аа	Аа
ä	Әә	Аа	Әә	
b	Бб	Вв	Вв	Бб
tʃ	Чч	Сс	Сс	Чч
dʒ	Дждж	Çç	Çç	Дждж
d	Дд	Dd	Dd	Дд
e	Ее	Ee	Ee	Ее
f	Фф		Ff	Фф
g	Гг	Gg	Gg	Гг
h		ğ	(h, x)	
h	Нн	Нн	Нн	Хх / h
i	Ии	Ii	Ii	Ии
j	Јј	Jj	Jj	Йй
q	Qq	Qq	Kk	Кк
l	Лл	Ll	Ll	Лл
n	Нн	Nn	Nn	Нн
o	Оо	Oo	Oo	Оо
p	Пп	Pp	Pp	Пп
k	Кк	Kk	Qq	Кк
r	Рр	Rr	Rr	Рр
s	Сс	Ss	Ss	Сс
ʃ	Шш	Şş	Şş	Шш
t ^h	Тт	Ṭṭ / Tt	Tt	Тт
t	Тт	Tt	Ṭṭ	Тт
u	Уу	Uu	Uu	Уу
v	Вв	Vv	Vv	Вв
x	Хх	Xx	Xx	Хх
z	Зз	Zz	Zz	Зз
ʒ	Жж	Zz	Zz	Жж
i	Ыы		Ьь	Ыы
ʃ'				Щщ

Tabelo 2. Sovetaj cirila kaj latinaj alfabetoj por la asiria lingvo (laŭ Lyavdansky venonta: 7-8 kaj Marogulov 1976: 1)

Koncerne la uzon de la armena kaj la kartvela alfabetoj por la asiria lingvo, ni, bedaŭrinde, ne povis kolekti iujn tekstajn ekzemplojn. Sed, kiel ni jam diris, unu el niaj informantoj en la vilaĝo de Urmia deklaris, ke, krom la cirilan, iutempe li uzas la armenan alfabeton por la asiria lingvo. Ankaŭ alia nia informanto en Moskvo rakontis, ke lia avino, asirianino el Kartvelio, skribis poemon en la asiria per la kartvelaj literoj. Tio signifas, ke la armena kaj la kartvela alfabetoj ankaŭ estas uzataj por la asiria lingvo, sed, kiel ni jam diris, en Rusio ĝi ne povas konkurenci kun la cirila.

Ne havante tekstojn, ni ne povas diri pri kongruenco inter la armenaj kaj kartvelaj literoj kaj fonemoj de la asiria lingvo. Sed ni hipotezas, ke por asiria emfazaj plozivoj estas uzataj armenaj literoj, reprezentantaj neaspiracian konsonantojn <ł> kaj <un>, kaj kartvelaj literoj, reprezentantaj ejektivojn <ɟ> kaj <ɟʰ>; iutempe por neemfazaj plozivoj estas uzataj armenaj <p> kaj <pʰ> kaj kartvelaj literoj <ɟ> kaj <ɟʰ> signifantaj aspiraciajn konsonantojn. Tie necesas noti, ke, havante diversajn literojn por plozivoj de du tipoj, t.e. ejektivaj-neejektivaj kaj aspiraciaj-neaspiraciaj) la armena kaj la kartvela alfabetoj estas pli praktikaj kaj taŭgaj por la uzo kadre de la asiria lingvo, ol la cirila. Sekve, la fakto, ke, malgraŭ tio, en Rusio asirianoj, eĉ se naskitaj en Armenio kaj Kartvelio, parolantaj iliajn lingvojn, preferas uzi por la asiria la cirilan alfabeton, montras, ke la rusa havas por la asirianoj en la tuta postsovetata teritorio multe pli grandan rolon, ol aliaj lingvoj.

4. Konkludo

Resume, la rezultoj de nia esploro montras la sekvantajn interesajn kaj notindajn faktojn:

1. En 1920-1930 en Sovetunio estis kreitaj kaj uzataj unu cirila kaj du latinaj alfabetoj por la asiria lingvo, kiuj estis la unua sperto uzi netradiciajn skribsistemojn por tiu idiomo. Tiuj alfabetoj, precipe la dua latina, estis ellaboritaj laŭ la fonetiko de la nuntempa asiria lingvo, kaj fakte ne aperas diferencoj inter historiaj fonemoj, kiuj jam perdis la fonetikan distingon, sed reprezentis sinharmonismon, kio igis la sistemon pli komforta ol la tradicia siria. En la elekto de literoj sentiĝis influo de la azerbajĝana latina alfabeto. Bedaŭrinde, post la subpremoj, tiu tre interesa kaj grava sperto estis preskaŭ tute forgesita.
2. Nuntempe Rusiaj asirianoj, inkluzive de tiuj naskitaj en Armenio kaj Kartvelio, preskaŭ tute ne uzas la tradician sirian alfabeton, sed korespondas skribe kaj eĉ presas librojn per la rusaj literoj. Tiu nuntempa cirila alfabeto ne estis ellaborita fare de lingvisto, sed spontanee uzata fare de la parolantoj. Tial ĝi ne havas unuecan normon kaj variigatas eĉ en tekstoj de ununura aŭtoro. Krome, ĝi malbone korespondas kun la fonetiko de la lingvo kaj orientigatas al la rusa skribo, kiu montras la grandegan rolon de la rusa lingvo en la asiria diasporo en Rusio.

Bibliografio

- Alpatov, Vladimir M. 2015. "Russkaja latinica N.F. Jakovleva." *Naučnij dialog* 3/39: 8-28.
- Daudov, Abdulla Ĥ. kaj Mamiševa, Elena P. 2011. "Iz istorii latinizacii nacionalniĥ alfavitov SSSR." *Vestnik SPBGU* 2/2: 7-12.
- Duličenko, Aleksandr D. 2015. "Meĵdu afrikanistikoj i kosmoglittikoj: k koncepcii vseirnogo jazika Nikolaja Vladimiroviča Jušmanova." *Voprosy Jazykoznanija* 1: 118-132.
- Gavrilova, Elena A. 2011. "Lingvističeskie i stilističeskie osobennosti novosirijskoj poezii na dialekte Tĥuma (na primere poemi Ošana Tĥumnaja "Mar Tlaje")." Moskva: Diplolaboro, Rusia Ŝtata Homscienca Universitato.
- Gavrilova, Elena A. kaj Lyavdansky, Aleksej K. 2014. "Rasskaz D. Petrosova "Pičĥunta." materialy k slovarju urmijskogo literaturnogo jazika." *Iudaika i arameistika: Sbornik naučniĥ statej na osnove materialov Tretjej jeĵegodnoj konferencii po iudaike i vostokovedeniju*: 187-235.
- Khan, Geoffrey. 2013. "Phonological Emphasis in North-Eastern Neo-Aramaic." En: *LINCOM Studies in Phonology*, 111-131. München: LINCOM Europa.
- Khan, Geoffrey. 2016. *The Neo-Aramaic Dialect of the Assyrian Christians of Urmi* (4 vols). Leiden: Brill.
- Lyavdansky, Aleksej K. 2009. "Novoarameskie jaziki." En: *Jaziki mira: Semitskije jaziki. Akkadskij jazik. Severozapadnosemitskie jaziki*, redaktita de Anna G. Belova, Leonid J. Kogan, Sergej V. Lyozov kaj Olga I. Romanova, 660-693. Moskva: Academia.
- Lyavdansky, Aleksej K. venonta. "Neo-Aramaic texts in the new alphabet published in the Soviet Union 1929-1938." En: *A handbook of Neo-Aramaic, edited by Steven E. Fassberg, Simon Hopkins and Hezy Mutzafi*. Forthcoming.
- Lyozov, Sergej V. 2009. "Aramejskie jaziki" En *Jaziki mira: Semitskije jaziki. Akkadskij jazik. Severozapadnosemitskie jaziki*, redaktita de Belova Anna G., Kogan Leonid J., Lyozov Sergej V. kaj Romanova Olga I., 414-496. Moskva: Academia.
- Marogulov, Qonstantin I. 1976. *Grammaire Néo-syriaque pour écoles d'adultes (dialecte 62 d'Urmia)*. Traduit du néo-syriaque par Olga Kapeliuk. Paris: Librairie Orientaliste Paul Geuthner.
- Murre-van den Berg, Heleen. 1999. *From a spoken to a written language. The introduction and development of literary Urmia Aramaic in the Nineteenth century*. Leiden: De Gojeje Fund.
- Pennacchietti, Fabrizio A. kaj Mauro Tosco. 1991. *Testi neo-aramaico dell'Unione Sovietica raccolti da Enrico Cerulli*. Napoli: Istituto Universitario Orientale.
- Sado, Stefan. 2021. *Biografičeskij slovar assirijcev v Rossii (XIX - seredina XX veka)*. Sankt-Peterburg: NP-Print.
- Sarkisov, Ivan V. 2018. "Sociolingvističeskoje položenije severo-vostočniĥ novoarameskiĥ jazikov na territorii Gruzii." En: *Antropologia. Folkloristika. Sociolingvistika. Konferencija molodiĥ učoniĥ. Sbornik tezisov*. 81-84. Sankt-Peterburg: European University at Saint-Petersburg.
- Sarkisov, Ivan V. 2022. "Sociolingvističeskaja situacija v sele Urmia." *Acta Linguistica Petropolitana* 18/3: 181-205.

Teule, Herman, Grigory Kessel and Stefan Sado. 2012. ‘The Mikhail Sado Collection of Syriac Manuscripts in St. Petersburg.’ En: *Eastern Christians and their Written Heritage*, edited by Juan Pedro Monferrer-Sala *et alii*, 43-76. Leuven: Peeters.

Ivan Sarkisov is Candidate of Sciences in Philology at the Oriental Institute of the Russian Academy of Sciences, Moscow. He works on Neo-Aramaic languages and languages of Southwest Asia, sociolinguistics, and poetics.
He can be contacted at: vanya.sarkisov@gmail.com